

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی
پایان نامه جهت اخذ دانشنامه دکتری در رشته اقتصاد

موضوع:

اندازه مطلوب فعالیتهای اقتصادی دولت در ایران

استاد راهنما: جناب آقای دکتر جمشید پژوهیان
اساتید مشاور: جناب آقای دکتر پرویز داودی، جناب آقای دکتر اکبر کمیجانی
اساتید داور: جناب آقای دکتر مرتضی قره باغیان، جناب آقای دکتر جعفر عبادی، جناب آقای دکتر
محمد قلی موسی نژاد
نگارش: مرتضی سامتی
سال تحصیلی: آبان ۱۳۷۲

چکیده

در این تحقیق فعالیتهای اقتصادی دولت از سه بعد مورد توجه قرار گرفته است. یکی از بعد بودجه عمومی دولت، دیگری از بعد بودجه شرکتهای دولتی و در نهایت از بعد قانونگذاری. با عنایت به اینکه سه وظیفه عمده تخصیص بهینه منابع، توزیع عادلانه ثروتها و تثبیت فعالیتهای اقتصادی، در ادبیات موضوع برای توجیه دخالت دولت در فعالیتهای اقتصادی در نظر گرفته شده است و همچنین با توجه به اینکه اثر فعالیتهای اقتصادی دولت هم از دیدگاه متغیرهای اقتصاد کلان و هم از دیدگاه متغیرهای اقتصاد خرد قابل بررسی است، لذا، متغیرهای بهره وری و بازدهی نسبت به مقیاس عوامل تولید به منظور تشریح تخصیص بهینه منابع، از متغیرهای اقتصاد خرد و رشد حقیقی تولید ناخالص داخلی به منظور تشریح تثبیت فعالیتهای اقتصادی از متغیرهای اقتصاد کلان انتخاب گردیده و اثرات هر کدام از ابعاد فعالیتهای اقتصادی دولت بر این گونه متغیرها مورد ارزیابی قرار گرفته است.

ابتدا اندازه موجود فعالیتهای اقتصادی دولت مورد سنجش واقع گردیده است و به این نتیجه منجر شده است که در مجموع اندازه فعالیتهای اقتصادی دولت با توجه به اهداف یاد شده نامتناسب است. سپس به منظور شناسایی نقاط مثبت و منفی فعالیتهای اقتصادی دولت، هر کدام از اجزای بودجه عمومی دولت و بودجه شرکتهای دولتی مورد ارزیابی قرار گرفته است به گونه ای که از نظر بودجه عمومی دولت، اثر هر کدام از امور با توجه به ابعاد جاری و عمرانی بودجه، بر رشد حقیقی تولید ناخالص داخلی مورد ارزیابی قرار گرفته است و به این نتیجه منجر شده است که امور اقتصادی هم از نظر

عمرانی و هم از نظر جاری دارای اثرات مثبت بر رشد حقیقی تولید ناخالص داخلی بوده و امور اجتماعی از نظر عمرانی دارای اثرات مثبت و از نظر جاری دارای اثرات منفی بر رشد حقیقی تولید ناخالص داخلی بوده است و امور عمومی از نظر بودجه عمرانی دارای اثرات منفی و از نظر بودجه جاری دارای اثرات منفی است.

از نظر بودجه شرکتهای دولتی قریب ۴۰ شرکت دولتی و ۲۰ شرکت خصوصی و تحت پوشش بنیادها انتخاب گردیده است و بهره وری و بازدهی عوامل تولید بین آنها مقایسه گردیده و نقاط ضعف شرکتهای تحت پوشش دولت از نظر بهره وری و بازدهی عوامل در مقایسه با بخش خصوصی و بنیادها مشخص گردیده است.

از نظر قانونگذاری نیز اثرات اقتصادی قانون وضع عوارض زیربنای ساختمان بر شاخص بهای مسکن در تهران به منظور نشان دادن اثرات توزیع درآمد و همچنین اثرات قوانین ومقررات دولتی بر بلا استفاده ماندن ظرفیتهای شرکت دارویی به منظور نشان دادن اثرات آن بر تثبیت فعالیتهای اقتصادی مورد بحث واقع شده ومشخص شده است که قوانین چنانچه مناسب با فعالیتهای اقتصادی وضع شود می تواند تسهیلات لازم برای رشد اقتصادی ، توزیع عادلانه ثروتها و تثبیت فعالیتهای اقتصادی را فراهم آورد.

فهرست مطالب

فصل اول : کلیات

۱-۱- مقدمه

۲-۱- ضرورت و اهمیت موضوع

۳-۱- فرضیات

۴-۱- روش تحقیق

۵-۱- تعاریف و مفاهیم

۱-۵-۱- تعریف دولت

۱-۵-۱-۱- تعریف دولت از دید بعضی دیگر از صاحب نظران

۱-۵-۲- ماهیت دولت

۱-۵-۳- پیشینه دولت

۱-۵-۳-۱- شباهت های دولت شهر یونانی و دولت مدرن

۱-۵-۴- حکومت ,دستگاه اداری و دولت

۱-۵-۵- حاکمیت ودولت

۶-۵-۱- انواع دولت

- ۶-۵-۱-۱- انواع دولت بر حسب رابطه دولت با شهروندان
- ۶-۵-۱-۲- تقسیم بندی انواع دولت بر حسب تئوریهای اقتصادی

فصل دوم : مبانی نظری دخالت دولت در فعالیتهای اقتصادی

۱-۲- مقدمه

- ۲-۲- قلمرو فعالیتهای اقتصادی دولت از نظر مکتب کلاسیک
- ۲-۳- قلمرو فعالیتهای اقتصادی دولت از نظر مکتب نئوکلاسیک
  - ۱-۲-۳- دیدگاه کالکی
  - ۲-۲-۳- دیدگاه جان استوارت میل
- ۲-۴- پیدایش نظریات اقتصادی بخش عمومی
- ۲-۵- قلمرو فعالیت های اقتصادی دولت از نظر مکتب نهادی (گالبرایت)
- ۳-۶- دیدگاه ویکسل
- ۲-۷- قلمرو فعالیت های اقتصادی دولت از دیدگاه جان مینارد کینز
- ۲-۸- قلمرو فعالیت های اقتصادی دولت از نظر مارکس
- ۲-۹- دیدگاه آمارتیا سن
- ۲-۱۰- کالای عمومی و تعیین حد مطلوب آن توسط هواردباون
  - ۱-۲-۱۰- اندازه گیری کمی کالاهای عمومی
  - ۲-۲-۱۰- حد مطلوب کالای عمومی
  - ۳-۲-۱۰- رای گیری فدری برای تعیین مقدار کالای عمومی
  - ۴-۲-۱۰- رای گیری برای افزایش سطح محصول
  - ۵-۲-۱۰- شقوق رای گیری
  - ۶-۲-۱۰- توزیع هزینه کالای عمومی
  - ۷-۲-۱۰- کالای عمومی نابرابر در دسترس
- مصرف کنندگان (رای دهندگان)
- ۲-۱۱- نظریه تئوری خالص هزینه عمومی ساموئلسن
- ۲-۱۲- رفتار مالی بخش عمومی در کشورهای در حال توسعه
- ۲-۱۳- تئوری عقلایی اندازه دولت (دیدگاه ملترز و ریچارد)
  - ۱-۲-۱۳- اندازه دولت

۲-۱۴- حدود اختیارات ووظایف اقتصادی دولت از دیدگاه
قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

فصل سوم :اندازه موجود فعالیت های اقتصادی دولت

۳-۱- معیارهای اندازه گیری فعالیت های اقتصادی دولت

۳-۱-۱- نقد نظریه واگنر

۳-۱-۲- اندازه موجود فعالیت های اقتصادی دولت در ایران

۳-۲- اندازه دولت و رشد اقتصاد

۳-۲-۱- مطالعات تجربی در اقتصاد ایران

فصل چهارم : علل رشد هزینه های دولت

۴-۱- علل رشد هزینه های دولت از نظر واگنر

۴-۲- علل رشد هزینه های دولت از نظر پیکاک و وایزمن

۴-۳- الگوی توسعه و رشد مخارج عمومی روستو و ماسگریو

۴-۳-۱- آزمون مدل رشد و توسعه روستو و ماسگریو در ایران

۴-۴- تخمین مدل هزینه های عمومی دولت در ایران

۴-۴-۱- شناسایی مدل هزینه های عمومی

۴-۴-۱-۱- اثرات جمعیت

۴-۴-۱-۲- پدیده های اجتماعی

۴-۴-۱-۳- ثروتمند شدن جامعه و توزیع درآمد

۴-۴-۱-۴- محدودیت های مالی

۴-۴-۱-۵- تکنولوژی

۴-۴-۱-۶- اثرات اجرایی و سیاسی

۴-۴-۲- مروری بر مطالعات تجربی عوامل موثر در رشد

هزینه های عمومی در ایران

۴-۴-۲-۱- اثرات جمعیت

۴-۴-۲-۲- پدیده های اجتماعی

۴-۴-۲-۳- ثروتمند شدن و توزیع درآمد

۴-۴-۲-۴- محدودیت های مالی

۳-۴-۴- مدل هزینه های عمومی دولت

فصل پنجم: تجزیه و تحلیل سهم اجزای بودجه عمومی دولت

۱-۵- مقدمه

۲-۵- انبساط دولت و رشد اقتصادی

۳-۵- مخارج دولت و رشد اقتصادی در چهارچوب نظریه رشد دینسون

۴-۵- شواهد تجربی در اقتصاد ایران

فصل ششم: تجزیه و تحلیل اجزای بودجه شرکتهای دولتی

۱-۶- مقدمه

۲-۶- تابع تولید شرکتهای تولیدی دولتی

۳-۶- بهره وری در صنایع مختلف شرکتهای تحت پوشش دولت

۴-۶- بهره وری در شرکتهای مختلف در صنعت سیمان

۵-۶- شرکتهای مختلف در صنعت خودروسازی

۶-۶- بهره وری شرکتهای مختلف صنعت فلزات

۷-۶- بهره وری شرکتهای مختلف صنعت قند و شکر

۷-۶- بهره وری شرکتهای مختلف صنعت ماشین آلات صنعتی

۹-۶- بهره وری شرکتهای مختلف صنعت نساجی

فصل هفتم: قانونگذاری , تصمیمات بدون هزینه

۱-۷- مقدمه

۲-۷- قانونگذاری

۳-۷- دلایلی برای قانونگذاری

۱-۷-۳- وجود قدرت انحصاری

۲-۷-۳- برای محاسبه هزینه های اجتماعی

۳-۷-۳- برای جبران اطلاعات ناقص

۴-۷-۳- توجیهات دیگر

- ۷-۴- روشهای قانونگذاری
- ۷-۴-۱- هزینه نرخ ذگاری خدمات
- ۷-۴-۲- قراردادن مبنای تاریخی برای سقف قیمت
- ۷-۴-۳- صدور مجوزها
- ۷-۴-۴- وضع قانون استاندارد
- ۷-۵- اثرات قانونگذاری
- ۷-۶- قانون زدایی
- ۷-۷- بررسی اثر اخذ عوارض زیربنایی ساختمان بر فعالیتهای بخش خصوصی در مسکن شهر تهران
- ۷-۷-۱- تفسیر نتایج الگو
- ۷-۸- اثر عوارض صدور پروانه های ساختمانی بر روی شاخص بهای مسکن (در شهر تهران)
- ۷-۸-۱- تفسیر نتایج الگو
- ۷-۹- بررسی تاثیر قانون ومقررات بر فعالیت شرکتهای دارویی
- ۷-۹-۱- مقدمه
- ۷-۹-۲- نظام نوین داروئی کشور سیستم تولید و توزیع متمرکز دارو
- ۷-۹-۳- وضعیت و تعداد شرکتهای وارد کننده وتولید کننده دارو در طی اجرای نظام نوین دارویی کشور
- ۷-۹-۴- مقدار وارزش واردات و تولیدات دارودر داخل کشور
- ۷-۹-۵- قیمت گذاری و مصرف دارو در کشور

فصل هشتم : خلاصه و نتیجه گیری

منابع و ماخذ